

TÜRKİYE'DE 1980-2003 YILLARI ARASINDA SOSYAL BİLİMLER ALANINDA YAYIMLANMIŞ YÖNTEM VE ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ KİTAPLARININ HEDEF KİTLELERİ VE YAZILMA AMAÇLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRMESİ

Gökhan V. KÖKTÜRK

Özet

Sosyal bilimlerde ve sosyolojide değişme ve gelişme sürecini etkin bir biçimde belirleyebilmek; bilimsel gelişmeler, sosyal ve siyasi yapılanmalar, bilim adamlarının içinde buldukları sosyo-kültürel çevre, teoriler tarihi ve metodoloji anlayışları gibi oldukça geniş ve tarihi bir perspektifin birbiriyle bağlantılı bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda özellikle 1980-2003 yılları arasındaki değişimleri belirleyebilmek amacıyla önemli bir gösterge olan metodolojiye yönelik kitapların değerlendirilmesi bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu genel çerçeve içinde kitapların hedef kitle ve yazılma amaçları açısından ele alınması aynı zamanda bilimsel gelişme, paradigma değişimi ve buna bağlı olarak metodolojik anlayışların değişiminin belirlenebilmesinde önemli bir noktayı oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal bilimler, Türk sosyolojisi, yöntem, araştırma teknikleri.

An Evaluation of the Research Techniques and Methods Books in Social Science Published in Turkey Between 1980-2003 in Respect to Target Audiences and Aim

Abstract

In order to be able to successfully analyse the process of change and development in social sciences and sociology, it is necessary to deal with the topic within a wide perspective covering scientific development, social and political organizations, the socio-cultural environment of scientists, the history of theories and methodological approaches. The aim of this study is to examine the developments between 1980-2003 in the field and evaluate through the close analysis of books on methodology. Within this context the examination of these texts according to their target audiences and methodologies will shed light on scientific developments, the changes in the paradigm and the changes in the understanding of methodology.

Key words: Social sciences, Turkish sociology, methodology, research techniques.

Giriş

1980 sonrası Türkiye’de yayımlanan yöntem ve araştırma teknikleri kitaplarının incelenmesi konusu, Türk sosyoloji tarihine farklı bir açıdan yaklaşılabilmenin yani teorik düşüncelere ilave olarak metodolojik düşünceleri de ele alma çabasının bir parçasıdır.

1980 sonrasında yayımlanan araştırma yöntem ve teknikleri kitaplarının yazılma amacı ve hedef kitleleri doğrultusunda değerlendirilmesinde, 1980 sonrasında Türkiye’de yöntem ve araştırma teknikleri üzerine yayınların sayıca artmış olması belirleyici faktör olmuştur. Doğal olarak bu yayınlar yalnızca kitaplarla sınırlı değildir, ancak bu çalışmada değerlendirme için sadece kitaplar analiz birimleri olarak seçilmiştir. Bunun yanında, değerlendirmeye alınan kitapların belirlenmesinde önemli bir etken olarak kitaplara ulaşılabilme olanağı etkili bir faktör olmuştur. Özellikle 1980-1985 yılları arasında yayımlanmış bazı kitaplara ulaşmak mümkün olmamıştır.

Bu değerlendirmelerde esas olarak 1980 sonrası basılmış yöntem ve araştırma teknikleri kitapları ele alınmıştır. Ancak 1980’den önce basılmış ve 1980 sonrasında yeni baskıları mevcut olan bazı kitaplar da değerlendirilmeye alınmıştır. Bunun yanında 1980 sonrasında yayımlanan ve basımı birden fazla yapılmış olan ve özellikle de sosyoloji disiplini içinde olan kitapların hem ilk hem de sonraki baskıları, değişmelerin ve farklılıkların gözlenebilmesi amacıyla ele alınmıştır: Tütengil (1981) 5.baskı, Türkdoğan (1989) 1.baskı ve (2000) 3.baskı, Gökçe (1988) 1.baskı ve (1999) 3.baskı, Sencer (1989) 3.baskı, Bilgiseven (1989) 3.baskı kitaplarında olduğu gibi.

Bunun yanında Dinler (2000) 2.baskı, Seyidoğlu (1983) 2.baskı ve (2000) 8. baskı, Balcı (2001) 3.baskı, Yıldırım ve Şimşek (2000) 2.baskı, Güven (2001) 2.baskı, Karasar (2002) 11.baskı, Baş (2003) 2.baskı, Arslantürk (2001) 5.baskı, Arseven (2001) 4.baskı, Kaptan (1998) 11.baskı, Arıkan (2000) 3.baskı kitaplarında olduğu gibi değerlendirmeye alınan kitaplar içinde sosyoloji disiplini dışında olan kitaplar, 1980 sonrasında yayımlanmış olması ve en son baskıları dikkate alınarak ele alınmıştır.

Belirtilen bu kitapların dışındakilerin ise: Armağan (1983a ve 1983b), Aziz (1990), Sezer (1993), Gökçe (1994), Cebeci (1997), Erdoğan (1998), Hovardaoğlu (2000), Altunışık ve diğerleri (2001), Gürsakal (20001), Tav-

Tavşancıl ve Aslan (2001), Arlı ve Nazik (2001), Yozgat (2001), Çömlekçi (2001), İslamoğlu (2002), Saray (2003), Özdamar (2003), Kuş (2003), Bulduk (2003), Ekiz (2003) ilk baskıları değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Diğer yandan da kitapların değerlendirmeye alınmasında isimleri itibariyle yöntem ve araştırma teknikleri ile ilgili olmasına ve sosyal bilimler alanı dahiline olmasına dikkat edilmiştir. Yani hem konuyla ilgili makaleler hem de sosyal bilimler alanı içinde yayımlanan ve içeriğinde yöntem ve araştırma teknikleriyle ilgili bölümleri olan kitaplar dahil edilmemiştir.

Değerlendirilen kitaplar aşağıdaki tabloda ; basım yılı, yazar, kitabın adı, yayıncı ve basıldığı yer belirtilerek verilmiştir.

BASIM YILI	YAZAR	KİTAPIN ADI	YAYINCI	ŞEHİR
1981	Cavit Orhan TÜTENGİL	Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metod	Ayko Yayınları	Ankara
1983	İbrahim ARMAĞAN	Bilimsel Yöntem Yöntembilim 1	Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları	İzmir
1983	İbrahim ARMAĞAN	Bilimsel Araştırma Yöntemleri Yöntembilim 2	Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları	İzmir
1983	Halil SEYİDOĞLU	Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı	Güzem Yayınları	Ankara
1988	Birsen GÖKÇE	Toplumsal Bilimlerde Araştırma	Savaş Yayınları	Ankara
1989	Amiran KURTKAN BİLGİSEVEN	Sosyal İlimler Metodolojisi	Filiz Kitabevi	İstanbul
1989	Muzaffer SENCER	Toplumbilimlerinde Yöntem	Beta Yayınları	İstanbul
1989	Orhan TÜRKDOĞAN	Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi	MEB Yayınları	İstanbul
1990	Aysel AZİZ	Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim	A.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi ve BasınYayın Yüksekokulu Basımevi	Ankara
1993	Baykan SEZER	Sosyolojide Yöntem Tartışmaları	Sümer Kitabevi	İstanbul

1994	Orhan GÖKÇE	İçerik Çözümlemesi	Turkuaz Yay- ınları	Eskişehir
1997	Suat CEBECİ	Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri	Alfa Yayınları	İstanbul
1998	Saim KAPTAN	Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri	Tekışık Yay- ıncılık	Ankara
1998	İrfan ERDOĞAN	Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri	Emel Mat- baası	Ankara
2000	Zeynel DINLER	Bilimsel Araştırma ve İnternete Bağlı Bilgi Merkezleri	Ekin Kitabevi	Bursa
2000	Ali YILDIRIM Hasan ŞİMŞEK	Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri	Seçkin Yay- ınları	Ankara
2000	Selim HOVARDAOĞLU	Davranış Bilimleri İçin Araştırma Teknikleri	VE-GA Yay- ınları	Ankara
2000	Rauf ARIKAN	Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma	Gazi Kitabevi	Ankara
2001	Ezel TAVŞANCIL A.Esra ASLAN	İçerik Analizi ve Uygula- lama Örnekleri	Epsilon Yay- ınları	İstanbul
2001	Ali BALCI	Sosyal Bilimlerde A- raştırma Yöntem Teknik ve İlkeler	Pagem Yay- ınları	Ankara
2001	Remzi ALTUNIŞIK Recai COŞKUN Engin YILDIRIM Serkan BAYRAKTAROĞLU	Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı	Sakarya Kita- bevi	Adapazarı
2001	Zeki ARSLANTÜRK	Araştırma Metod ve Teknikleri	Çamlıca Yay- ınları	İstanbul
2001	Sami GÜVEN	Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri	Ezgi Kitabevi	Bursa
2001	Necmi GÜRSAKAL	Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri	Vipaş Yay- ınları	Bursa
2001	Ali D. ARSEVEN	Alan Araştırma Yöntemi	Gündüz Yay- ıncılık	Ankara
2001	Mine ARLI M.Hamil NAZİK	Bilimsel Araştırmaya Giriş	Gazi Kitabevi	Ankara
2001	Fazıl YOZGAT	Bilimsel Araştırma Metodları	Yargı Yay- ınevi	Ankara
2001	Necla ÇÖMLEKÇİ	Bilimsel Araştırma Yöntemi ve İstatistiksel Anlamlılık Sınamaları	Bilim Teknik Yayınevi	Eskişehir
2002	Niyazi KARASAR	Bilimsel Araştırma Yöntemi	Nobel Yay- ınları	Ankara
2002	Ahmet Hamdi İSLAMOĞLU	Bilimsel Araştırma Yöntemleri	Beta Yayınları	İstanbul
2003	Türker BAŞ	Anket	Seçkin Yay- ınları	Ankara
2003	Mehmet SARAY	Bilimsel Araştırma Yöntemleri El Kitabı	Çantay Kita- bevi	İstanbul

2003	Kazım ÖZDAMAR	Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri	Kaan Kitabevi	Eskişehir
2003	Elif KUŞ	Nitel – Nicel Araştırma Teknikleri	Anı Yayıncılık	Ankara
2003	Sevda BULDUK	Psikolojide Deneysel Araştırma Yöntemleri	Çantay Kita- bevi	İstanbul
2003	Durmuş EKİZ	Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş	Anı Yayıncılık	Ankara

Ele alınan kitapları genel anlamda bir puzzle’a benzetmek mümkündür. Yani her ne kadar bir çok kitapta sunulan bilgiler tüm bilimleri ya da tüm sosyal bilimler alanını kapsadığı iddiasını taşısa da, ele alınan konuların ağırlığı itibariyle tüm irili ufaklı parçalar bu bütünü tamamlamaktadır. Aynı şekilde bu bütüne yönelik olarak genel anlamda hakim paradigma pozitivist paradigma olsa bile, bunun içinde bazı farklılıkların ve farklı anlayışların olduğu da gözlenmektedir. Bu bağlamda; bilim anlayışının hareket noktasını ve metodoloji anlayışını tayin ettiği görüşünden hareketle, kitaplardaki metodoloji anlayışlarının ve araştırma tekniklerinin yazılma amacı ve hedef kitle anlamında değişimleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Değerlendirilen kitapların yazılma amaçları

Değerlendirmeye alınan 36 kitabın yazılma amaçlarına baktığımızda; kitabı yazarların ana amaçları ile bilim anlayışları arasında paralellik olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda kitapların yazılış amaçları, yazarların teorisyen ve/veya metodologlar ile araştırmacılar arasındaki ayırım ya da işbölümüne yönelik görüşlerini de ortaya koymaktadır. Değerlendirmeye alınan kitapların yazılma amaçları, yazarların önsöz veya giriş bölümlerinde belirttikleri amaçları doğrultusunda ele alınmıştır.

Bu doğrultuda ele alınan kitapları yazılma amacına göre birkaç grupta sınıflandırmak mümkündür;

- Genç araştırmacılara, akademisyenlere, öğrencilere ve aydınlara yardımcı olmak
- Ders kitabı veya bir giriş kitabı yazmak
- Türkiye’deki yöntem ve metodoloji konusundaki yetersizlikleri gidermek

- Özellikle bir tekniğe ya da bir alana yönelik bilgiler vermek
- Yöntem konusunda bir kaynak kitap olmak
- Bilimsel bir araştırmanın nasıl yapılacağını vurgulamak
- Araştırmanın kuramsal ve/veya pratik yönünü vermek

Aşağıdaki tabloda değerlendirilen kitaplar yazılma amacına göre sınıflandırılarak gösterilmiştir:

TEMEL YAZILMA AMACI	Basım Yılı	Yazar	Kitabın Adı
Genç araştırmacılara, akademisyenlere, öğrencilere ve aydınlarla yardımcı olmak	1981	Cavit Orhan TÜTENGİL	Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metod
	1983	Halil SEYİDOĞLU	Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı
	2001	Necla ÇÖMLEKÇİ	Bilimsel Araştırma Yöntemi ve İstatistiksel Anlamlılık Sınamaları
	2002	Ahmet Hamdi İSLAMOĞLU	Bilimsel Araştırma Yöntemleri
Ders kitabı veya bir giriş kitabı yazmak	1983	İbrahim ARMAĞAN	Bilimsel Araştırma Yöntemleri Yöntembilim 2
	1988	Birsen GÖKÇE	Toplumsal Bilimlerde Araştırma
	2003	Durmuş EKİZ	Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş
	2000	Ali YILDIRIM Hasan ŞİMŞEK	Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri
	2001	Necmi GÜRSAKAL	Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri
Türkiye'deki yöntem ve metodoloji konusundaki yeterlilikleri gidermek	1983	İbrahim ARMAĞAN	Bilimsel Yöntem Yöntembilim 1
	1989	Muzaffer SENCER	Toplumbilimlerinde Yöntem
	1989	Orhan TÜRKDOĞAN	Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi
	1989	Amiran KURTKAN BİLGİSEVEN	Sosyal İlimler Metodolojisi
	1993	Baykan SEZER	Sosyolojide Yöntem Tartışmaları
	2001	Mine ARLI M.Hamil NAZİK	Bilimsel Araştırmaya Giriş
	2003	Mehmet SARAY	Bilimsel Araştırma Yöntemleri El Kitabı
	2003	Kazım ÖZDAMAR	Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri

Özellikle bir tekniğe ya da bir alana yönelik bilgiler vermek	1990	Aysel AZIZ	Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim
	1994	Orhan GÖKÇE	İçerik Çözümlemesi
	1998	İrfan ERDOĞAN	Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri
	2001	Ezel TAVŞANCIL A.Esra ASLAN	İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri
	2001	Sami GÜVEN	Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri
	2001	Ali D.ARSEVEN	Alan Araştırma Yöntemi
	2003	Türker BAŞ	Anket
Yöntem konusunda bir kaynak kitap olmak	2003	Elif KUŞ	Nitel -- Nicel Araştırma Teknikleri
	1997	Suat CEBECİ	Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri
	1998	Saim KAPTAN	Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri
	2000	Rauf ARIKAN	Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma
	2001	Remzi ALTUNIŞIK Recai COŞKUN Engin YILDIRIM Serkan BAYRAKTAROĞLU	Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı
	2001	Zeki ARSLANTÜRK	Araştırma Metod ve Teknikleri
	2002	Niyazi KARASAR	Bilimsel Araştırma Yöntemi
Bilimsel bir araştırmanın nasıl yapılacağını vurgulamak	2003	Sevda BULDUK	Psikolojide Deneysel Araştırma Yöntemleri
	2000	Zeynel DİNLER	Bilimsel Araştırma ve İnternete Bağlı Bilgi Merkezleri
	2000	Selim HOVARDAOĞLU	Davranış Bilimleri İçin Araştırma Teknikleri
Araştırmanın kuramsal ve/veya pratik yönünü vermek	2001	Fazıl YOZGAT	Bilimsel Araştırma Metodları
	2001	Ali BALCI	Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler

Genç araştırmacılara, akademisyenlere, öğrencilere ve aydınlara yardımcı olmak amacı; Tütengil (1981), Seyidoğlu (1983), Çömlekçi (2001) ve İslamoğlu (2002)'nda vurgulanmaktadır.

Ders kitabı veya bir giriş kitabı yazmak amacıyla olanlar; Armağan (1983b), Gökçe (1988), Ekiz (2003), Yıldırım ve Şimşek (2000) ile Gürsaka (2001)'dir.

Türkiye'deki yöntem ve araştırma konusundaki yetersizlikleri gidermek; Armağan (1983a), Sencer (1989), Türkdoğan (1989), Sezer (1993), Saray (2003), Özdamar (2003), Bilgiseven (1989) ve Arlı ile Nazik (2001)'in kitaplarında amaç olarak belirtilmiştir.

Gökçe (1994), Erdoğan (1998), Tavşancıl ve Aslan (2001), Güven (2001), Arseven (2001), Baş (2003), Kuş (2003) ve Aziz (1990)'in kitaplarının temel amacı ise; özellikle bir tekniğe veya alana yönelik bilgiler ortaya koymaktır.

Yöntem konusunda bir kaynak kitap olma amacına yönelik yazılmış kitaplar ise; Cebeci (1997), Kaptan (1998), Altunışık ve diğerleri (2001), Arslantürk (2001), Karasar (2002) Arıkan (2003) ve Bulduk (2003)'un eserleridir.

Bilimsel bir araştırmanın nasıl yapılacağını vermek; Dinler (2000) Hovardaoğlu (2000) ve Yozgat (2001)'in kitaplarında belirtilmektedir.

Balcı (2001)'nin kitabı ise, araştırmanın kuramsal yönünü vermek amacını taşımaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi değerlendirmeye alınan kitapların yazılış amaçları aynı zamanda yazarlarının teorisyenler, metodologlar ve araştırmacılar arasında bir ayırım ya da işbölümü üzerine görüşlerini de yansıtmaktadır. Bu noktada bilim anlayışlarının etkisiyle bilimin özel bilgiler alanı olarak tanımlanması ve bilim adamlarının da bu doğrultuda farklı bir gruba oluşturan insanlar olarak ele alınması söz konusudur. Aslında bu yönde görüş bildirenler araştırmayı temel ve uygulamalı araştırmalar olarak iki gruba ayıran ve temel araştırmaların "bilim, bilim içindir" anlayışıyla yapıldığını, uygulamalı araştırmaların ise bir sorunun çözümüne yönelik olduğunu savunan yazarlardır. Bu anlamda bilim adamları, teorisyenler, metodologlar ve araştırmacılar arasında bir ayırım olduğu söylenebilir. Bu grup bilimsel araştırmaların yani temel araştırmaların bilim adamlarınca yapıldığını, diğer uygulamalı araştırmaların bilimsel amaç taşımadığını belirtmektedir. Gürsaka (2001), Seyidoğlu (1983), Baş (2003), Kaptan (1998), Güven (2001), Karasar (2002), Arseven (2001), Arlı ve Nazik (2001), Yozgat (2001), Çömlekçi (2001), Dinler (2000), Saray (2003), İslamoğlu (2002), Gökçe (1988),

Tütengil (1981), Armağan (1983a ve 1983b), Cebeci (1997) ve Yıldırım ve Şimşek (2000)'in kitapları bu yönde görüş bildirilen kitaplardır.

Bu yazarlara göre bilim adamı; araştırmacılara temel ilke ve prensipleri, bir araştırmanın nasıl yapılacağı ile ilgili süreçleri öğretir. Bunun yanında; Balcı (2001), Aziz (1990), Arslantürk (2001), Erdoğan (1998), Altunışık ve diğerleri (2001), Sencer (1989) gibi yazarlar bilimsel araştırmanın hem kuramsal hem uygulamalı kısmına vurguda bulunarak bilim adamı için her iki bilginin de gerekli olduğunu ileri sürmektedirler.

Aynı şekilde Türkdoğan (1989), sosyal bilimlerde sadece modeller geliştirilmenin yetmeyeceğini, geliştirilen bu modellerin eleştirisini ve karşılaşılan problemlere çözüm bulunması gerektiği vurgusunu yapmaktadır. Bilgiseven (1989) de; akılcı metod ile uygulamayı birleştirmek gereği ve ihtiyacının varlığından söz etmektedir.

Buradan yola çıkarak Sezer (1993) sosyolojide yöntem konusunda eski ve yeni bilim anlayışlarından kaynaklanan bir kısır döngünün varlığından söz etmektedir. Eski ve yeni bilim anlayışlarına yönelik; eski bilimin bilim, bilim adamı ve bilim dili konusundaki görüşlerinin yeni bilim anlayışıyla değiştiğini vurgulamaktadır.

Bu doğrultuda önemli olan nokta; yapılan bu sınıflandırmada yazılış amaçlarına göre yöntem ve araştırma teknikleri kitaplarının kesin ve net çizgilerle birbirinden ayıramayacağını belirtmektir. Ancak bu sınıflandırma yazarların en çok öne çıkardıkları amaçları doğrultusunda bir anlam kazanmaktadır.

Bu bağlamda dikkati çeken husus; genç araştırmacılara, akademisyenlere, öğrencilere ve aydınlara yardımcı olma amacını güden kitaplarda daha çok uygulama ve pratik amaçlara yönelik açıklamaların ve bilgilerin ağırlık kazanmasıdır.

Ders kitabı veya bir giriş kitabı amacıyla yazılmış kitaplarda da uygulamalı yaklaşım ağırlıkta, daha çok bir araştırmanın nasıl yapılacağı ve bunun nasıl sunulacağı ve/veya raporlaştırılacağı konularının altı önemle çizilmektedir.

Türkiye'deki yöntem ve araştırma konusundaki yetersizlikleri gidermek amacıyla ön plana çıkaran kitaplarda ise iki farklı anlayış gözlenmektedir. Bunlardan ilkinde; Armağan (1983a) ve (1983b), Sencer (1989), Arlı ve Nazik (2001)'in kitaplarında olduğu gibi, Türkiye'de araştırmaların kuram-

sal boyutuna fazla ağırlık verildiği ve uygulama yönünün eksik kaldığı görüşünden hareketle, toplumsal yapıdaki sorunlara çözüm önerileri getirebilmek amacıyla uygulamalı araştırmalar konusundaki eksikliğin giderilmesi gereği belirtilmiştir. İkincisi; Türkdoğan (1989), Bilgeseven (1989 ve Sezer (1993)'in kitaplarında olduğu gibi, hem kuramsal hem de uygulamalı araştırmaların birlikteliği yönündeki ihtiyaç ve eksiklikten söz edilmektedir.

Özellikle bir tekniğe ya da alana yönelik bilgiler verme amacıyla olan kitaplarda, anlatılan tekniğin özellikleri, uygulama alanları ve raporlaştırılması gibi konulara ağırlık verilmektedir.

Yöntem konusunda bir kaynak kitap olma amacı taşıyan kitaplarda da nicel yaklaşım ön planda tutularak “bilimsel araştırma”nın nasıl yapılacağı ve safhalarının neler olduğunun önemi vurgulanmaktadır.

Uygulama ve örneklere ağırlık veren kitaplarda artarak detaylı bir şekilde pratiğe yönelik görüşler büyük oranda yer tutmaktadır. Kuramsal anlamda konuların üstünde ya çok az durulmakta ya da araştırmanın mutlaka kuramsal bir temele dayanması gerektiği görüşü önemle belirtilmesine rağmen araştırmanın kuramsal yönü ihmal edilmektedir. Aynı zamanda kuramsal bilgilere daha az ağırlık veren kitaplardaki bir başka göze çarpan özellik de, kurama dayanmayan araştırmaların bilimsel olarak nitelendirilemeyeceği görüşüdür.

Genel olarak epistemolojik anlamda kitaplar bilginin mahiyeti ve ne olduğuna yönelik değil de, bilgiye nasıl ulaşılacağını ve bilgiye ulaşmanın yollarının neler olduğuna yönelik yol gösterme amacı taşımaktadırlar.

Değerlendirilen kitapların hedef kitleleri

Değerlendirmeye alınan kitapları hedef kitleleri veya hitap ettikleri kesim açısından ele aldığımızda;

- Öğrenciler ve/veya Araştırmacılar
- Akademisyenler, Aydınlar, Öğrenci ve/veya Araştırmacılar
- Sosyologlar, Sosyal Bilimciler, Akademisyenler

şeklinde bir sınıflandırma yapmak mümkündür.

Aşağıdaki tabloda ele alınan kitapların hedef kitlelerine göre sınıflandırılmış şekli verilmiştir:

HEDEF KİTLE	Basım Yılı	Yazar	Kitabın Adı
Öğrenciler ve/veya Araştırmacılar	1983	İbrahim ARMAĞAN	Bilimsel Yöntem Yöntembilim 1
	1983	İbrahim ARMAĞAN	Bilimsel Araştırma Yöntemleri Yöntembilim 2
	1988	Birsen GÖKÇE	Toplumsal Bilimlerde Araştırma
	1990	Aysel AZİZ	Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim
	1994	Orhan GÖKÇE	İçerik Çözümlemesi
	1997	Suat CEBECİ	Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri
	1998	İrfan ERDOĞAN	Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri
	2000	Zeynel DİNLER	Bilimsel Araştırma ve İnternete Bağlı Bilgi Merkezleri
	2000	Ali YILDIRIM Hasan ŞİMŞEK	Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri
	2001	Remzi ALTUNIŞIK Recai COŞKUN Engin YILDIRIM Serkan BAYRAKTAROĞLU	Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı
	2001	Sami GÜVEN	Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri
	2001	Necmi GÜRSAKAL	Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri
	2001	Ali D.ARSEVEN	Alan Araştırma Yöntemi
	2001	Mine ARLI M.Hamil NAZİK	Bilimsel Araştırmaya Giriş
	2001	Fazıl YOZGAT	Bilimsel Araştırma Metodları
	2001	Necla ÇÖMLEKÇİ	Bilimsel Araştırma Yöntemi ve İstatistiksel Anlamlılık Sinamaları
	2002	Niyazi KARASAR	Bilimsel Araştırma Yöntemi
	2002	Ahmet Hamdi İSLAMOĞLU	Bilimsel Araştırma Yöntemleri
	2003	Türker BAŞ	Anket
2003	Elif KUŞ	Nitel – Nicel Araştırma Teknikleri	

	2003	Sevda BULDUK	Psikolojide Deneysel Araştırma Yöntemleri
Akademisyenler, Aydınlar, Öğrenci ve/veya Araştırmacılar	1981	Cavit Orhan TÜTENGİL	Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metod
	1983	Halil SEYİDOĞLU	Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı
	1989	Amiran KURTKAN BİLGİSEVEN	Sosyal İlimler Metodolojisi
	1998	Saim KAPTAN	Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri
	2000	Selim HOVARDAOĞLU	Davranış Bilimleri İçin Araştırma Teknikleri
	2000	Rauf ARIKAN	Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma
	2001	Ezel TAVŞANCIL A.Esra ASLAN	İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri
	2001	Ali BALCI	Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler
	2003	Mehmet SARAY	Bilimsel Araştırma Yöntemleri El Kitabı
	2003	Kazım ÖZDAMAR	Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri
	2003	Durmuş EKİZ	Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş
Sosyologlar, Sosyal Bilimciler, Akademisyenler	1989	Muzaffer SENCER	Toplumbilimlerinde Yöntem
	1989	Orhan TÜRKDOĞAN	Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi
	1993	Baykan SEZER	Sosyolojide Yöntem Tartışmaları
	2001	Zeki ARSLANTÜRK	Araştırma Metod ve Teknikleri

Değerlendirilen 36 kitabın hedef kitleleri ya da hitap ettikleri kesimlere baktığımızda; büyük bir kısmının Armağan (1983a ve 1983b), Cebeci (1997), Dinler (2000), Yıldırım ve Şimşek (2000), Dinler (2000), Altunışık ve diğerleri (2001), Güven (2001), Gürsakal (2001), Çömlekçi (2001), Karasar (2002), İslamoğlu (2002) ve Baş (2003)'da olduğu gibi öğrenciler ve araştırmacıları hedef kitle olarak belirledikleri görülmektedir.

Bunun yanında Arseven (2001), Arlı ve Nazik (2001) ile Gökçe (1988) sadece öğrencileri hedef kitle olarak belirlerken, Tütengil (1981), Aziz (1990), Erdoğan (1998), Yozgat (2001), Bulduk (2003) ise sadece araştırmacıları hedef kitle olarak seçmişlerdir. Gökçe (1994) ve Kuş (2003) ise daha

belirgin bir sınırlama yaparak sosyal bilim araştırmacılarını hedef kitle olarak belirlemiştir.

Seyidoğlu (1983) araştırmacıları, öğrencileri, aydınları ve genç akademisyenleri hedef kitle olarak belirlerken; yer aldıkları disiplin doğrultusunda Balcı (2001) eğitimcileri ve öğrencileri, Ekiz (2003) öğrencileri, öğretmenleri, akademisyenleri ve araştırmacıları, Saray (2003) da genç akademisyenleri ve öğrencileri hedef kitle olarak belirlemişlerdir.

Farklı olarak Bilgiseven (1989) sosyal bilimcileri, sosyologları, araştırmacıları ve öğrencileri, Sencer (1989) sosyologlar ve akademisyenleri, Türkođan (1989) sosyal bilimcileri, Kaptan (1998) öğrenciler, öğretim elemanları, araştırmacılar ve aydınları, Arslantürk (2001) sosyal bilimcileri, Özdamar (2003) öğrenciler, öğretim elemanları ve araştırmacıları, Arıkan (2003) araştırmacı ve bilim adamlarını, Hovardaoğlu (2000), Tavşancıl ve Aslan (2001) ise akademisyen, araştırmacı ve öğrencileri hedef kitle olarak belirlemişlerdir.

Değerlendirmeye alınan kitapların hedef kitle seçimi; genel anlamda sosyal bilimlerde ve özellikle sosyolojide bilginin ne olduğu, kaynağının neler olduğu yönündeki bilginin sadece bilim adamlarının algı alanları içinde olduğu ve bu bilgiye nasıl ulaşılabileceğinin de öğretilmesi isteğinden hareketle şekillendiği gözlenmektedir. Bu durum özellikle sosyoloji disiplini açısından değerlendirildiğinde; sosyolojinin üniversite derslerine sıkışıp kalmasının ana etkenlerinden biri olarak gösterilebilir. Bunun yanında özellikle bilim tarihi ve bilim sosyolojisi alanlarında bir eksiklik olması, bu konudaki bilgilerin verili setler olarak kabul edilmesinde etkili bir unsurdur.

Bunun yanında yazılan kitaplarda özellikle öğrencilerin hedef kitle olarak seçilmesinin; bilimsel araştırmanın nasıl yapılacağı, sonuçların nasıl yorumlanacağı ve ulaşılan sonuçların nasıl raporlaştıracağı, referans kaynaklara nasıl ulaşılabileceği, bu referanslara nasıl gönderme yapılacağı gibi önemli bir eksiklik teşkil eden konulardaki faydaları da asla göz ardı edilmemelidir.

Görüldüğü üzere kitapların yazılış amaçlarına bağlı olarak hedef kitlelerin seçimi de belirlenmiştir. Bilginin kaynağının, mahiyetinin ne olduğuna yönelik değil de, bilgiye nasıl ulaşılabileceğini göstermek amaç olunca, buna bağlı olarak hedef kitleler de öğrenciler ve genç araştırmacılar şeklinde belirlenmiştir.

Türkiye'deki sosyal bilimlerin gelişimi ve Türk sosyoloji tarihi açısından, özellikle metodolojik değişmeler söz konusu olduğunda 1980 öncesi

dönem ve 1980 sonrası dönemde baskın bilim anlayışının pozitivist paradigma olduğu saptaması, 1980 sonrasında yayımlanan yöntem ve araştırma teknikleri kitaplarından yola çıkarak net bir şekilde ifade edilebilir.

Genel olarak değerlendirilen kitapları nicelik ve nitelik yönünden ele alabiliriz. Özellikle 1980 sonrasında yayımlanan Türkçe yöntem ve araştırma teknikleri kitaplarının sayıca artmış olduğu söylenebilir. Ancak bu kitaplara nitelik ölçütünü göz önüne alarak baktığımızda, tek düzelik ya da aynılık olduğu gözlenmektedir. Özellikle kitapların kaynakça kısımlarına bakıldığında, ana noktalarda yani bilimsel yöntem, bilimsel yöntemin aşamaları, araştırma teknikleri konularında yabancı kaynakların referans gösterilmesi, konuyla ilgili bir özgünlük probleminin olduğunu, ya da genelde sosyal bilimler özelde de Türk sosyolojisi açısından bu yönde bir bilgi ortaya koymanın söz konusu olmamasını akla getirmektedir.

1980 sonrası yayımlanan kitapların uygulamaya yönelik olması yani pratik amaç kaygısı taşımaları elbetteki kitapların yazılış amaçları, hedef kitleleri ile doğrudan ilgilidir. Ancak bunlara ek olarak yayıncıları ve yayımcılarını ilgilendiren diğer önemli bir etken de satılabilirliktir. Bütün bu etkenler bir araya gelince, özellikle kitapların öğretme isteği ile ders kitabı niteliği taşıması, bu anlamda da sosyal bilimler alanının tümüne yönelik olduğu iddiası taşıması genel bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle metodolojik anlamda “öğrenmeyi öğretmek” yerine “öğrenilmiş öğretmek” genel olarak gözlenen durumdur. Değerlendirilen kitapların hemen hemen tümünde hedef kitlelerin öğrenciler olması bunun en iyi göstergelerinden biridir.

Araştırma metodlarının ya da tekniklerinin daha kompleks hale gelmesi, araştırmacılara, genç akademisyenlere ve öğrencilere araştırma metodlarını aktarmayı daha zor ya da kompleks hale getirmiştir. Artık genç araştırmacılara, akademisyenlere ve öğrencilere bilimsel metodu ya da bilimsel bilgiyi öğretme işi daha karmaşık bir süreci gerektirmektedir. Aynı zamanda farklılaşan araştırma metod ve tekniklerinin mantığını verebilmek için yalnızca metodoloji ve hatta uygulama kısmına ağırlık vermek değil, epistemolojisi de işin içine dahil etmek gerekmektedir.

Dolayısıyla Türk sosyolojisine epistemoloji bağlamında bakıldığında; epistemolojinin temel konusunun bilginin kaynağı, yapısı, metodları, imkanları ve sınırları gibi başlıklardan oluşmasından hareketle, özellikle ele alınan kitaplarda bilginin kaynağı, bilgi elde etmenin yolları vs. gibi konular bilimsel olarak nitelendirilen modern bilimin sunduklarıyla aynı tutulmaktadır. Dolayısıyla iki ana maddede bilgi kuramının konusunu toparlamak

mümkündür; bilginin mahiyeti, bilginin ne olduğu ve bilgiye nasıl ulaşıla-
cağı konuları. Konu ikinci maddede metodolojik bir tartışma alanı yaratmak-
tadır. Türk sosyolojisinde bilginin ne olduğu ya da mahiyetinin ne olduğuna
yönelik bilgi, özellikle modern anlamdaki bilimin sunduklarını verili bir set
olarak kabul etme ve Batı sosyolojisinin belirleyiciliği yönündedir. Bilgiye
nasıl ulaşılabileceğini yani metodoloji bilgisini de yine pozitivist ya da modern
anlamdaki bilimden hareket ederek, özellikle metodolojik açıdan ampirizmi
savunanlara göre fizik bilimlerindeki gibi temel bilgi kaynağı deney ve göz-
lemdir yaklaşımı ağırlıktadır.

Bu anlamda öğretme isteği epistemolojik bağlamda, 1980 sonrası Türkçe
metod kitaplarında baskın niteliktedir. Bilginin mahiyeti, ne olduğu konu-
larından çok, ona nasıl ulaşılabileceği öğretilmeye çalışılmaktadır. Aslında bilim
ve bilimsel araştırmayla ilgilenen herkes metodoloji ile de ilgilenmek
zorundadır. Ancak bu noktada bilimin, bilginin ne olduğu gibi temel be-
lirleyicileri verili bir set olarak kabul edip sadece ona nasıl ulaşılabileceğinin
bilgisini vermek ya da bu temel belirleyicileri sorgulayarak bilgiye ulaşmak
için çaba göstermek şeklinde iki ayrı temel anlayışın varlığını gözlemlemek
mümkün.

Kitapların hedef kitle seçimlerinde, hedef kitlelere akademisyen ve so-
syal bilimcilerin dahil edilmesinde bütüncü yaklaşım içinde yer alanların
ağırlığı söz konusudur. Çünkü; metodolojiye yönelik değerlendirmelerde
hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik bütünlük sağlanmaya çalış-
ılmıştır. Daha sonraki dönemde kitaplarda yalnızca öğrenciler ve genç
araştırmacılar hedef kitle olarak seçilmiştir. Çünkü; kuramsal bilgi bilim
adamlarınca bilinen ve uygulamanın nasıl yapılacağı öğretme görevinin
bilim adamlarında olduğu görüşü şekillenmiştir.

Araştırma bulgularının ya da sonuçlarının yazımı aslında bunları kimin
okuyacağına bağlıdır. Sosyal bilimler ve Türk sosyolojisi açısından bilimsel
yayınlarla sıkışıp kalan araştırma sonuçları aynı zamanda sosyolojinin de
üniversite bölümlerine sıkışıp kalmasına yol açmıştır.

Nitekim ele alınan kitapların neredeyse tamamının hedef kitle olarak öğ-
rencileri ve araştırmacıları seçmiş olması birbirine bağlı iki durumu ortaya
koyuyor gözükmektedir: Bunlardan ilki, bilimin özel bilgiler alanı olduğu
kabulüne dayalı bilimsel bilginin bilim adamları tarafından daha çok uygu-
lama yönüyle aktarılması, diğeri bu amaçla ders kitabı niteliğinde eserlerin
ortaya konulmasıdır.

Sonuç

Genel anlamda sosyal bilimlerin ve sosyolojinin gelişim süreçleri göz önüne alındığında; oldukça geniş bir tarihsel süreç, sosyal ve siyasal anlamdaki değişimler ve bilim adamlarının içinde buldukları kültürel alanın birbirine bağlantılı olarak etkileriyle karşılaşmaktayız. Böylesi geniş bir perspektif özellikle bu çalışmanın kapsamına yansımamıştır. Ancak sosyal bilimlerin ve sosyolojinin değişim süreçlerini belirleyebilme çabalarında önemli bir unsur olan araştırma yöntem ve tekniklerine yönelik yazılan kitaplar yazılma amacı ve hedef kitleleri doğrultusunda ele alınmıştır.

Kaynakça

- ALTUNIŞIK, R., R.COŞKUN, E.YILDIRIM, S.BAYRAKTAROĞLU, (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- ARIKAN, Rauf, (2000). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- ARLI, Mine, M.H.NAZİK, (2001). *Bilimsel Araştırmaya Giriş*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- ARMAĞAN, İbrahim, (1983). *Bilimsel Yöntem Yöntembilim 1*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir.
- ARMAĞAN, İbrahim, (1983). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Yöntembilimleri 2*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- ARSEVEN, D.Ali, (2001). *Alan Araştırma Yöntemi*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- ARSLANTÜRK, Zeki, (2001). *Araştırma Metod ve Teknikleri*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- BALCI, Ali, (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler*, Ankara: Pagem Yayınları.
- BAŞ, Türker, (2003). *Anket*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- BİLGİSEVEN, K.Amiran, (1989). *Sosyal İlimler Metodolojisi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- BULDUK, Sevda, (2003). *Psikolojide Deneysel Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- CEBECİ, Suat, (1997). *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- ÇÖMLEKÇİ, Necla, (2001). *Bilimsel Araştırma Yöntemi ve İstatistiksel Anlamlilik Sınamaları*, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi.
- DİNLER, Zeynel, (2000). *Bilimsel Araştırma ve İnternete Bağlı Bilgi Merkezleri*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- EKİZ, Durmuş, (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık.

- ERDOĞAN, İrfan, (1998). *Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri*, Ankara: Emel Matbaası.
- GÖKÇE, Birsen, (1999). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, 3. Basım, Ankara: Savaş Yayınevi.
- GÖKÇE, Orhan, (1994). *İçerik Çözümlemesi*, Eskişehir: Turkuaz Yayınları.
- GÜRSAKAL, Nemci, (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Bursa: Vipaş Yayınları.
- GÜVEN, Sami, (2001). *Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- HOVARDAOĞLU, Selim, (2000). *Davranış Bilimleri İçin Araştırma Teknikleri*, Ankara: VEGA Yayınları.
- İSLAMOĞLU, A.Hamdi, (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Beta Yayınları.
- KAPTAN, Saim, (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara: Tekışık Yayınları.
- KARASAR, Niyazi, (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel yayınları.
- KUŞ, Elif, (2003). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ÖZDAMAR, Kazım, (2003). *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- SARAY, Mehmet, (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri El Kitabı*, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- SENCER, Muzaffer, (1989). *Toplumbilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Beta yayınları.
- SEYİDOĞLU, Halil, (1983). *Bilimsel Araştırma ve Yazama El Kitabı*, Ankara: Güzem Yayınları.
- SEZER, Baykan, (1993). *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*, İstanbul: Sümer Kitabevi.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, (1989). *Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi*, İstanbul: MEB, Yayınları.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, (2000). *Bilimsel Araştırma Metodolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- TÜTENGİL, C.Orhan, (1981). *Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metod*, Ankara: Ayko Yayınları.
- YILDIRIM, A., H.ŞİMŞEK, (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- YOZGAT, Fazıl, (2001). *Bilimsel Araştırma Metodları*, Ankara: Yargı Yayınevi.